

Lausunto hallintovaliokunnalle: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen puolesta kiitän hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2025.

Tätä lausuntoa ei ole käsitelty hyvinvointialueen poliittisissa elimissä.

Lausunto

Hyvinvointialueiden taloudellinen asema tulee todennäköisesti heikkenemään 2025 – 2028 tarkastelujakson aikana. On selvää, ettei valtion talousarviossa esitetty rahoitus tule riittämään sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisiin velvoitteisiin ja hyvinvointialueiden sopimusvelvoitteisiin vuosien 2025–2028 osalta. Alueiden haasteet ovat nähtävissä talousarviossa olevasta taulukosta (sivu Y93). VM:n kansantalousosaston tekemään ennusteeseen liittyy riskejä eri kustannustekijöiden osalta. On riski, että todellinen tilanne on alueilla esitettyä heikompi.

Rahoituksen kustannusindeksivuodelle (HVA-indeksi) 2025 on 3,0 % ja perustuu rahoituslain mukaan yleiseen ansiotasoindeksiin, kuluttajahintaindeksiin ja työnantajan sotumaksuihin. On todennäköistä, että HVA-indeksi ei kata hyvinvointialueiden todellista kustannusinflaatiota vaan lisää alueiden sopeuttamistarvetta. Olisi erityisen tärkeää, että ministeriöt suuntaisivat työpanosta kustannustekijöiden hallintaan yhteistyössä alueiden kanssa, jotta kustannustekijöiden kehitykseen pystyttäisiin vaikuttamaan tarkastelujaksolla 2025–2028. Yksittäinen epävarmuustekijä talouden osalta on palkkaratkaisu, jonka neuvottelut käynnistyvät keväällä 2025.

Hallituksen esityksessä hyvinvointialueiden tehtäviä muutetaan. Rahoituksen peruseriaate, jossa velvoitteita poistamalla lasketaan rahoitusta ja velvoitteita lisäämällä kasvatetaan rahoitusta, on pohjimmiltaan looginen ja hyvä. Muutosten vaikutusten laskenta on tehty valtakunnallisella tasolla ja laskentaperusteita ei ole avattu hyvinvointialueille. Alueille on osittain epäselvää, mihin oletuksiin laskelmat perustuvat. Alueiden näkökulmasta kyseisten tehtävämuutosten vaikutus on eri, joten niiden toimeenpano ei tuota arvioitua säästöä. Tämä tulee lisäämään alueiden sopeuttamistarpeita. Jos tehtävämuutoksen vaikutusta ei pystytä tarkasti määrittämään tulisi rahoituksen muutos tehdä toteumaperusteisesti.

VM arvio osoittaa, että hyvinvointialueiden alijäämiä ei pystytä kattamaan 2025–2028. Erityistä huolta herättää vuosikate, joka osoittaa, että alueet joutuvat lainarahoituksella kattamaan lakisääteisten palveluiden kustannuksia (sivu Y93). Nykyinen lainsäädäntö aiheuttaa hyvinvointialueille merkittävän normikollisio ongelman (normikollisiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa oikeushenkilö ei voi noudattaa yhtä lakia rikkomatta toista lakia), jota ei ole otettu vakavasti lainsäädäntövalmistelussa. Normikollisio aiheuttaa tilanteen, jossa alueiden on tehtävä todella tavoitteelliset talousarviot. Virkavastuussa olevilla johtajilla ja aluehallituksella ei käytännössä ole muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä budjettilakien mukainen talousarvio. Asiasta on kuntapuolelta ennakkotapauksia, joissa vastuuvapautta ei ole tilintarkastajan toimesta suositeltu myönnettäväksi. Tämä tilanne vaikeuttaa valtakunnallisten ennusteiden laatimista ja on merkittävä riski, että lakimuutosten valmistelijat ja päättäjät tekevät vääriä johtopäätöksiä valtakunnallisesta tilanteesta.

Rahoituksen tason tarkistaminen rahoituslain 10§ mukaisesti korjaa hetkellisesti hyvinvointialueiden rahoituksen tasoa vuonna 2025. Jälkikäteistarkistus ei lisää palveluiden rahoitusta vaan korjaa nykyisen palvelutason rahoitusaliijäämää. Jälkikäteistarkistusta pitäisi käsitellä erillisenä eränä, koska

se voimassa olevan lainsäädännön mukaan myös leikataan myöhemmin alueilta. Kyseisen erän leikkaaminen tulee aiheuttamaan vain uuden alijäämäkierteen alueille. Olisi viisasta jättää vuoden 2026 jälkitarkistus rahoituspohjiin ja lisätä sen jälkeen muita kannustimia rahoitusjärjestelmään. Omavastuu osuuden lisääminen nykyiseen rahoitusjärjestelmään vain vaikeuttaa tilannetta, joten siitä tulisi luopua.

Alueiden toiminnalliset ja rakenteelliset erot ovat olleet uudistuksen alkuvaiheessa merkittäviä, joka osaltaan lisää toteutusviivettä toiminnallisten ja rakenteellisten muutosten toimeenpanossa. Yksikään hyvinvointialue ei ole voinut kieltäytyä vastaanottamasta kuntien laatimia sopimuksia ja henkilöstöä, joihin liittyviä muutoksia alueet nyt neuvottelevat sopimuskumppaneiden ja henkilöstöjärjestöjen kanssa. Vuoden 2026 tilinpäätös tulee vasta osoittamaan, miten kukin alue on onnistunut muutosten toimeenpanossa.

Siirtymätasausjärjestelmän vaikutukset tulisi huomioida alijäämä ongelman ratkaisemisessa. Tällä hetkellä tasausjärjestelmään liittyvät leikkurit aiheuttavat vääristymää alueiden rahoitukseen. On myös nähtävissä, että tarpepohjaiseen rahoitukseen vaikuttaa voimakkaasti väestökehitys ja palvelutarpeen muutoksen vaikutus on pieni / marginaalinen alueiden rahoitukseen. VM:n tekemät laskelmat osoittavat, että pidemmällä aikavälillä väestömäärä vaikuttaa tarvetekijöitä enemmän hyvinvointialueiden rahoitukseen. Alueet, joiden väestömäärä kasvaa, hyötyvät tästä laskentamallista. Tämä olisi oikein, jos palveluntarve kulkisi käsi kädessä väestömäärän kanssa. Olisi tärkeää, että järjestelmässä huomioitaisiin paremmin myös väestörakenteen muutos.

Yhteenveto:

Hallituksen esityksessä esitetty hyvinvointialueiden rahoitus vuosille 2025–2028 ei ole riittävä. Hyvinvointialueiden yhteen laskettu alijäämä tulee todennäköisesti kasvamaan tarkastelujakson loppupuolella. Rahoitusvaje pakottaa hyvinvointialueen toimielimet tekemään väestön palveluiden kannalta epätarkoituksen mukaisia päätöksiä, joka osaltaan rapauttaa hyvinvointialueen itsehallintoa. Lisäksi erilaiset menettelyt: lainanottovaltuus- arviointi- ja ennakollinen arviointi menettely tulevat luomaan rakenteen, jossa on lain noudattamisen sijaan, korostuu lain tulkinta. Hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta ohjaavaa lainsäädäntöä pitäisi uudistaa nopeutetulla aikataululla ennen kuin palvelujärjestelmä ajautuu kriisitilaan.

Ystävällisin terveisin

Petrus Kukkonen

Rahoitus- ja investointijohtaja
Kanta-Hämeen hyvinvointialue

petrus.kukkonen@omahame.fi
050 4617820